

Antoaneta Olteanu

MITOLOGIE ROMÂNĂ

Volumul I

Ilustrații de József Vass

Cuvânt înainte.....	13
Scurtă evoluție a credințelor mitologice	43
Între paranteze, despre mitologia traco-dacă.....	59
Mitul – încercări de definire.....	71
Ce este mitul.....	71
Nevoia de sacru	76
Riscurile oralității.....	78
Studiul gândirii mitice – un scurt istoric.....	79
Bibliografie 105	
Studiul mitologiei în România.....	109
Călătorii	109
Studiul sistematic al mitologiei	117
Ecouri ale școlii mitologice.....	118
Școala comparatistă.....	129
Clasicii mitologiei românești. Întoarcerea la folclorul viu	136
Modele de gândire a satului românesc.....	146
Eliade și hermeneutica mitului românesc.....	154
Studiul mitologiei în perioada comunistă.....	156
Preocupări recente pentru culegerea și studiul textelor mitologice ..	168
Și totuși, mitologie românească.....	183
Personajele malefice, o clasificare	186
Bibliografie	190
Cosmogonia.....	203
Facerea lumii	203
Apele cosmice. Imersiunea	206
Creatorii. Dualismul cosmogonic.....	208
Dumnezeu și broasca	214
Dumnezeu și ariciul	215
Creatorul unic.....	216
Triada divină: Dumnezeu, Sf. Petru și Faraon	216
Urzirea pământului	217
Pământul	219
Modelarea pământului	219
Sacralitatea pământului	221
Stâlpii pământului.....	222
Cutremurele.....	227
Formele de relief.....	228

Munții	228
Văile și dealurile	230
Câmpul cu florile	231
Vâlva-Câmpului, Mama-Secarei, Mama-Păpușoiului	233
Ape cosmice, ape terestre	234
Apa Sâmbetei	235
Apele potabile	236
Sorbul Apelor	238
Cerul și componentele sale	239
Bolta cerului	242
Torțile cerului	242
Stâlpii cerului	243
Deschiderea cerului	244
Soarele	246
Luna	253
Stelele	255
Calea Lactee sau Drumul Robilor	257
Sfârșitul lumii	258
Semne premonitorii	260
Bibliografie	261
Personaje mitologice in illo tempore	265
Dumnezeu și Sf. Petru	265
Dumnezeu	265
Sf. Petru	267
A fost odată pe pământ	272
Primii oameni	274
Facerea femeii	277
Cultivarea pământului	279
Jidovii	281
Urișii	286
Novacii	289
Căpcăunii	290
Rohmanii, Blajinii	292
Piticii	298
Alți locuitori ai pământului	299
După noi	299
Draci, diavoli	301
Dracul	301
Urmașii creatorului	303
Dracul cosmic	306

Dracul pe pământ.....	307
Diavolul.....	312
Ajutoarele divine.....	313
Sf. Ilie.....	314
Sf. Gheorghe.....	317
Sf. Simion.....	319
Iuda.....	320
Maica Domnului.....	321
De la Sf. Nicolae la Moș Crăciun.....	322
Bibliografie.....	332
Timpul sacru.....	337
Considerații despre timp și calendar.....	342
Anotimpurile.....	352
Un an și mai multe începuturi.....	353
Ajunurile.....	353
Anul Nou.....	355
Buna-Vestire.....	358
Sf. Gheorghe.....	360
Sf. Andrei.....	363
Zilele săptămânii.....	366
Luni.....	371
Martți.....	373
Miercuri.....	376
Joi.....	377
Vineri.....	379
Sâmbătă.....	383
Duminică.....	385
Zile și nopți.....	388
Ziua.....	388
Miezul zilei, miezul nopții.....	389
Noaptea.....	390
Luna.....	391
Lunaticii.....	394
Lună nouă.....	396
Lună plină.....	398
Eclipse.....	398
Ieșirea din timp.....	400
Bibliografie.....	410
Spațiul sacru.....	415
Trăsături ale lumii sacrului.....	416

Opozițiile binare în lumea sacrului. Stânga/ dreapta.....	421
Pluralitatea lumilor	426
Lumea noastră.....	426
Casa.....	427
Fereastra	428
Vatra.....	431
Hornul.....	434
Pragul.....	438
Streașina	440
Locuri necurate	441
Drumul	442
Urma	444
Răscrucea, răspântia.....	450
Hotarul.....	451
Fierăria.....	451
Moara.....	454
Curcubeul	457
Lumea cealaltă.....	459
Lumea basmelor	461
Lumea morților	463
Viziunea creștină.....	463
Vămile.....	464
Podurile.....	466
Puntea raiului.....	467
Iadul.....	469
Drumul spre Rai.....	474
Îngerii.....	477
Viziunea populară arhaică	480
Răchita înflorită.....	481
Răspântia. Mijlocul drumului.....	482
Mărul. Maica bătrână.....	483
Raiul.....	484
Mijlocul raiului. Casa mare.....	485
Bibliografie	487
Indice de materii.....	493
Indice de nume	503

Scurtă evoluție a credințelor mitologice

Există ceva divin în lume,
cum există ceva lumesec în divinități¹.

Vom încerca să facem, în rândurile care urmează, o scurtă trecere în revistă a istoriei umanității, din dorința de a surprinde evoluția credințelor mitologice, religioase. E foarte greu să fie identificate mai apoi, cu precizie, trăsături ale lor în sistemul mitologic mai coerent, atestat mult mai târziu, ale oricărui sistem mitologic, deși se tot fac încercări forțate de a surprinde aceste puncte de plecare. Fără îndoială fiecare perioadă a lăsat, în sistemul de credințe pe care îl cunoaștem astăzi, urme numeroase, dar subliniem este imposibil și nici nu are rost să facem un demers prin care să atribuim unei ere sau alteia, unei mitologii cu care am venit în contact, de-a lungul formării noastre, elemente extrem de precise. Doar simplele comparații între elementele mitologiilor arhaice, primitive, care au început să fie puse laolaltă mai ales odată cu dezvoltarea perspectivei comparatiste și, mai apoi, a hermeneuticii credințelor religioase și mitologice ne arată similitudini numeroase întâlnite aici. Perspectiva comparatistă, pe care se bazează mai apoi și școala structuralistă, cu referire la indo-europeni sau nu, subliniază niște tipare generale de gândire la marile familii de populație, fiecare dezvoltând mai apoi, în funcție de contactele ulterioare, mai mult sau mai puțin specifice, concrescențe care duc la individualizări relative ale sistemelor mitologice moderne.

Oamenii au simțit dintotdeauna nevoia de a se li se răspunde la întrebări fundamentale, obsesive, care se repetau: de unde au apărut ei înșiși, cum a apărut lumea, cine este creatorul ei/ al tuturor, cum de au știut aceștia să performeze acele activități pe care le făceau și care s-au dovedit esențiale pentru supraviețuire. Pentru multe populații, tocmai gruparea la un loc a narațiunilor despre trecut, despre originea lumii, a oamenilor, zeilor și a ordonării activității lor este ceea ce se numește în fapt mitologie sau religie. Evident, caracterul ritual, repetabil, obligatoriu chiar nu reiese

¹ Jean-Pierre Vernant, *Mit și religie în Grecia antică*, Ed. Meridiane, București, 1995, p.13.

de fiecare dată din poveștile sacre, dar, din generație în generație, în urma comentariilor făcute asupra acelor texte cu caracter de instituire, au înțeles caracterul original al multora dintre aceste narațiuni, încercând pe cât posibil să le păstreze acțiunea și mai departe. Interesant este că mitologiile mari, superioare, nu răspund decât vag la problema creației, și acesta fiind un alt argument că ele au apărut într-o perioadă mult mai târzie decât cea în care activau mitologiile/ religiile mai vechi.

Primele reprezentări mitologice, deloc conștientizate ca atare, erau de fapt primii pași pe care omul încerca să-i facă pe drumul cunoașterii și luării în posesie a lumii înconjurătoare. Găsirea de aliați, de protectori în necunoscutul din jur s-a manifestat sub forma patronilor, a divinităților cerești, a personificărilor naturii, într-o ordine care este destul de greu de stabilit. În același timp, credințele despre moarte, despre natura muritoare a oamenilor și-a lăsat, la rândul ei, o amprentă inconfundabilă în structurarea unui sistem de credințe mai bogat. Ordinea pe care o făcea omul în jur începea să se observe și în modelul identificat la ființele superioare. Pentru a lua în posesie aceste cuceriri, avea nevoie și de structurile mitice și rituale care îi consolidau statutul în lumea de jos. Mircea Eliade spunea: „Când mitul cosmogonic povestește cum a fost creată Lumea, el revelează în același timp emergența acestei realități totale care este Cosmosul și regimul lui ontologic: el spune în ce sens Lumea *este*. Cosmosul este de asemenea și ontofanie, manifestare plenară a Ființei. Și pentru că toate miturile participă într-un anumit fel la tipul mitului cosmogonic – căci orice istorie a ceea ce s-a întâmplat în *illo tempore* nu este decât o variantă a istoriei exemplare: cum s-a născut Lumea – urmează că toată mitologia este o ontofanie. Miturile relevează structurile realului și multiplele moduri de a fi în lume. Iată pentru ce ele sunt modelul exemplar al comportamentelor umane: ele povestesc istorii *adevărate*, referindu-se la lucruri *reale* (...). Revelând istoria a ceea ce s-a întâmplat în *illo tempore*, se revelează dintr-o dată o irupere a sacrului în Lume...”¹

Prin urmare,

1. prima perioadă identificabilă în istoria omenirii este **paleoliticul (20.000 – 8.000 î.H.)**. Acum încep să apară reprezentări conform cărora ființele mitologice îi învață pe oameni ocupațiile – vânătoarea, creșterea animalelor, tehnicile de luptă, țesutul etc. Primitivii încep să elaboreze reprezentări despre ființe supreme uranice, personificări ale Cerului, pentru a

¹ Mircea Eliade, *Mituri, vise și mistere*, Ed. Univers enciclopedic, București, 1998, p.11.

fi mai apoi înlocuiți, pe măsură ce oamenii evoluau, cu zei dinamici, solari, cu zei ai furtunii și ai fecundității. Descoperirea agriculturii aduce în prim plan marile zeițe, zeițe-mame, alături de soții lor, care de-acum nu mai sunt autonomi și așa de puternici („zeul fecundator nu mai creează lumea, cum zicea Eliade, acum se mulțumește s-o fertilizeze”¹; cu timpul marea zeiță se îngrijește singură de fertilitatea lumii). Înainte de matriarhat a existat așa-numita *Urkultur*, când ocupațiile erau culesul și vânătoarea animalelor mici. Aici structura socială ar fi fost monogamia și exista egalitatea drepturilor între soți². După *Urkultur* ar fi urmat două forme de societate: societatea totemică, în care domină bărbatul; societatea matrilocală, matriarhală, în care domină femeia. Așa cum spunea Eliade, matriarhatul nu poate fi un fenomen primordial. El n-a luat naștere decât după descoperirea culturii plantelor și a proprietății asupra terenurilor cultivabile³. Vom da aici un citat sintetizator din Mircea Eliade despre felul în care s-au structurat aceste reprezentări: „După școala istorico-culturală, stadiul cel mai vechi al civilizației umane ar fi cel numit *Urkultur*: economia acestor societăți s-ar baza pe cules și vânarea animalelor mici; structura socială ar fi monogamia și egalitatea drepturilor între soți; religia dominantă ar fi un fel de *Urmonotheismus*. Acestui stadiu îi corespund astăzi, mai mult sau mai puțin, culturile și religiile celor vechi australieni, pigmei, fuegieni și ale unor populații primitive. Când s-au schimbat mijloacele de existență, adică bărbatul a învățat să prindă vânat mare, iar femeia a descoperit cultura plantelor, această *Urkultur* ar fi dat naștere la două forme mai complexe și mai tranșante ale societății: cele numite *Primärkulturen*: pe de o parte, societatea totemică în care domină bărbatul, pe de altă parte, societatea matrilocală și matriarhală în care domină femeia. În această ultimă formă și-ar fi găsit resursele, precum și punctul maxim de înflorire cultul Pământului-Mamă”⁴.

Așa cum vom vedea, multe reprezentări mitologice din spațiul românesc (uneori și din cel european), încă mai păstrează ecouri ale acestei dominații feminine în lumea puterii. În afară de credințele religioase, elemente matriarhale s-au mai păstrat până destul de târziu, cutume ce datează din perioada matriarhală. Un călător englez, John Hawkins, descrie, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, asemenea elemente din Grecia insulară:

¹ *Ibidem*, p.149.

² *Ibidem*, p.185.

³ *Ibidem*, p.186.

⁴ *Ibidem*, p.185.

„În numeroase insule fata cea mai mare primește ca moștenire o parte din casa familiei, cu mobila din ea și o treime din proprietatea mamei, care, în realitate, în cele mai multe cazuri, constituie principalele mijloace de subzistență; celelalte fete, când se căsătoresc, au și ele dreptul la o parte din casa familiei și la același procent din restul bunurilor care mai rămân...”¹

La rândul ei, Marija Gimbutas identifică, din paleolitic până în neolitic, pe o durată de peste douăzeci de mii de ani, existența unei culturi matrilocale, matrilineare centrată pe agricultură, cu o populație preponderent sedentară, pacifistă. Marea Zeiță, reprezentată adesea ca o femeie corpulentă, șezând, avea drept atribute mai multe animale, parte dintre care le regăsim și mai târziu având o importanță mitologică accentuată: taur, câine, urs, căprioară, țap, albină, fluture, broască țestoasă, iepure de câmp, arici. Mai târziu, din această mamă cosmică începe să se detașeze cultul unor zeități agricole, protectoare ale fiecărei parcele de pământ arabil cucerite. După această etapă de fragmentare, se unifică reprezentările legate de aceste fapte divine, apărând în mod clar imaginea zeiței pământului. Cum spunea Boris Rîbakov, „zeița pământului este privită de-acum ca mamă a întregii naturi, a tot ce folosește omul: câmpuri, plante, copaci, animale. Ea devine zeiță a naturii și este considerată ca mamă a tot ce are viață”².

Reprezentările oamenilor despre moarte, despre viața de apoi, au apărut încă la neanderthalieni, în ale căror morminte au fost găsite instrumente folosite în mediul domestic, arme și oase ale unor animale sacrificate. Acest lucru documentează astfel convingerile pe care le aveau într-o altă realitate, guvernată de patroni importanți, în care puteau pătrunde, după moarte, dacă erau îndeplinite anumite condiții³. În această perioadă încep să se consolideze credințele despre cer, astre. Întâlnim, așa cum am spus, o formă primitivă de monoteism, fiind vorba de o singură divinitate supremă care a creat lumea; de regulă nu este reprezentată nicicum, nu are temple, nici preoți. Este evidențiată valoarea simbolică a unor obiecte profane, care sunt puse în legătură cu echivalente mitologice, cu sacrul (hierofaniile). Întâlnim, de regulă, și un cult deosebit al animalelor, sacralizate în urma spaimei pe care oamenii o aveau față de ele (mai ales din cauza dimensiunilor lor mult mai mari decât ale unui umanoid obișnuit).

¹ Apud Marija Gimbutas, *The Civilization of the Goddess*, Harper, San Francisco, 1991, p.344.

² V.V. Ivanov, V.N. Toporov, *Slavianskie iazikovîe modeliruiuşcie semioticeskie sistemî. Drevnii period*, Nauka, Moscova, 1965, p.162.

³ Cf Karen Armstrong, *Kratkaia istoria mîfa*, Otkrîtii mir, Moscova, 2005, p.9, 10.

Și în legătură cu oamenii, dar și cu animalele, exista credința reînvierii, în viața de apoi (carnea animalelor se mânca, dar scheletul și blana erau păstrate cu grijă, pentru a nu fi deteriorate și a se păstra integritatea, fiind uneori chiar îngropate cu grijă); în legătură cu acest cult se observă numeroase ofrande aduse animalelor care trebuia să fie sacrificate prin vânătoare, cărora trebuia ca astfel să li se câștige bunăvoința. În urma victoriilor vânătoarești ale omului, se constituie, ușor, ușor, și mitul eroului, al luptei cu monstrul, al călătoriilor în lumea cealaltă.

Mai târziu apare ideea de *deus otiosus*: acesta nu se mai implică în viața oamenilor, dar poate fi invocat în situații critice. Treptat se observă o independență din ce în ce mai mare a oamenilor față de zeii în care credeau. Deși se reproșează adesea că divinitatea este un personaj *otiosus*, în realitate omul a devenit, cum spun povestirile românești, mai „păcătos”, mai lipsit de respect față de acest vechi protector. „La început, omul credea într-un singur zeu, atotputernic și atotfăcător. Mai târziu, ca urmare a împrejurărilor istorice, omul l-a neglijat și l-a uitat chiar pe acest zeu unic, lăsându-se implicat în credințe din ce în ce mai complicate într-o multitudine de zei și zeițe, de spirite ale morților, strămoși mitici și așa mai departe”¹. „Omul primitiv, doar prin faptul că făcea progrese materiale și culturale, trecând de la stadiul culesului la agricultură și viața pastorală, cu alte cuvinte, prin simplul fapt de a face istorie, și-a pierdut credința într-un singur zeu și a început să se închine la o mulțime de zei inferiori”². În strânsă legătură cu ideea de mai sus apare cea care afirmă o îndepărtare ireversibilă în plan spațial. Se spunea astfel că lumea cealaltă era cândva extrem de accesibilă oamenilor, dar mai apoi aceștia au pierdut accesul la ea. Pe atunci oamenii erau nemuritori, trăiau în armonie cu zeii, cu animalele și natura. Este frecvent întâlnită imaginea arborelui lumii (alteori a podului), văzut ca o poartă de acces prin care se putea ajunge în lumea zeilor. Apoi, se spune, a venit o catastrofă și accesul s-a pierdut. Pentru a face din nou referire la Mircea Eliade, spunem și noi că numeroase sisteme mitologice au păstrat acest ecou al unei lumi paradisiace în care primii semeni ai noștri au avut bucuria să trăiască, dar, din păcate, ei n-au știut să aprecieze, să păstreze acest lucru pentru ei și pentru urmași: „Sub o formă mai mult sau mai puțin complexă, mitul paradisiac se întâlnește aproape pretutindeni în lume. El comportă întotdeauna un anumit număr de elemente caracteristice, în afară

¹ Mircea Eliade, *Nostalgia originilor*, Humanitas, București, 1994, pp.80-81.

² *Ibidem*, p.82.

de nota paradisiacă prin excelență, importanțitatea. Am putea clasa aceste mituri în două categorii: 1. cele ce vorbesc despre extrema apropiere primordială între Cer și Pământ. 2. cele care se referă la un mijloc concret de comunicare între Cer și Pământ (...).// Toate aceste mituri prezintă omul primordial bucurându-se de beatitudine, spontaneitate și libertate, pe care cu atâta amărăciune le-a pierdut în urma unei căderi, adică în urma unui eveniment mitic care a provocat ruptura dintre Cer și Pământ. *In illo tempore*, în acel timp paradisiac, zeii coborau pe Pământ și se amestecau cu oamenii; și oamenii, la rândul lor, puteau urca la cer escaladând un munte, un arbore, o liană sau o scară, ori chiar lăsându-se purtați de păsări¹. Ecouri ale acestor reprezentări le întâlnim frecvent în mitologia românească. Nu numai că omul a pierdut mult din prestigiul pe care îl avea, din avantajele de care dispunea *in illo tempore*; prin comportamentul său nechibzuit i s-a interzis, în ultimă instanță, chiar accesul la sacralitate. Un informator, vorbind despre Iele, spunea: „erau niște zâne, dar acum nu mai sunt, s-a spurcat pământul”². Motivul spurcării pământului sau al cerului de către oamenii lipsiți de respect și de cultură socială a fost dintotdeauna un leitmotiv al perioadelor care anunțau schimbări importante în viața oamenilor. Nu se pune problema că oamenii nu ar mai crede în aceste personaje, ci că ei nu mai sunt demni să le vadă și să vorbească despre acestea.

2. Neoliticul (8000 – 4000 î.H.) pune un mare accent pe agricultură, respectiv pe vânătoare. Acum au început să apară ritualuri legate de bunul mers al recoltelor, la semănat, secerat etc. De aici și ideea hierogamiei – a nunții sacre a pământului, considerat femeia, sămânța – sămânța divină, ploaia fiind momentul de contopire dintre cer și pământ (de aici, și uniri sexuale ale oamenilor în timpul semănatului, orgii rituale etc.). Nu este întâmplător că, marcați de aceste reprezentări, oamenii au dezvoltat credințe, precum în unele mituri vechi din America de Nord și Europa, în care primii oameni apar din pământ, ca niște plante³. Cum fertilitatea era elementul cel mai important, cel care garanta roade bogate și, în ultimă instanță, viața și bunăstarea celor care trăiau din aceste ocupații, apare imaginea Zeiței-Mamă (uneori ea este nu numai întruparea pământului

¹ Eliade, *Mituri, vise și mistere*, pp.66-67.

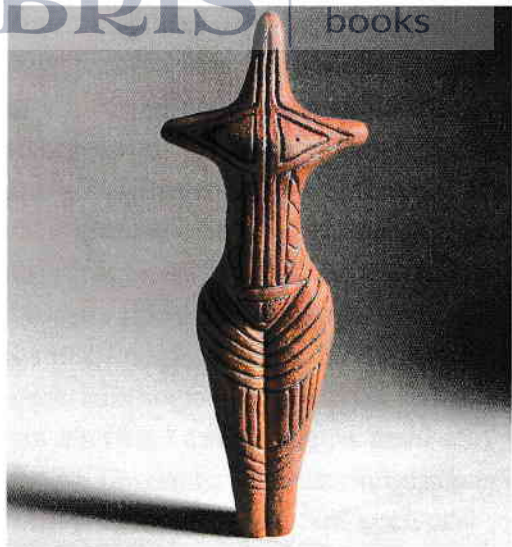
² *Sărbători și obiceiuri. Moldova*, coord. Ion Ghinoiu, vol. IV, Ed. Enciclopedică, București, 2004, p.401.

³ Apud Armstrong, *op.cit.*, p.54.

roditor, ea are și trăsături ale unei zeițe a vânătorii sau dragostei). Schimbarea rezultată din schimbarea acestei perspective este că, de acum, eroul din mituri nu mai este bărbatul, ci femeia. Zeița-Mamă e stăpânitoarea vieții și a morții, chiar dacă de atunci oamenii au tras o concluzie importantă (pe care o vedem și în credințele mitologice românești): este imposibilă o victorie definitivă asupra morții, așa cum nicio fentare a ei, chiar dacă ești avertizat de pericol, nu-l scapă pe om de sfârșitul tragic.

În cartea sa, *The Civilisation of the Goddess*, Marija Gimbutas vorbește despre mai multe aspecte ale zeității supreme, care mai târziu au putut fi chiar ipostaziate separat: „În primul rând Zeița care personifică forța generatoare a naturii. În această categorie intră aspecte diferite ale Zeiței ce propagă viața, o generează, o mențin și o stimulează. În al doilea rând Zeița care personifică forțele distrugătoare ale naturii – Zeițele Morții, reprezentate sub formă de nud, șarpe otrăvitor sau pasăre de pradă: vultur, bufniță, corb sau cioară. Al treilea, Zeița Regenerării, cea care controlează ciclurile vieții din toată lumea naturală. Manifestările ei sunt simboluri variate ale uterului, triumhiul pubian sau fetusul; broască, cârțiță, cap de taur, triumhi sau dublu triumhi. Poate apărea și ca insecte: albină, fluture, molie. Moartea și regenerarea sunt conectate inseparabil cu ciclul normal al naturii; Zeița Morții și Regenerării este descrisă ca o singură zeităte, cu toate funcțiile simultane și în continuumul ciclic al acestor aspecte”¹. În calitate de dătătoare de viață, Zeița putea fi reprezentată sub forma unor animale (căprioară, cerb și urs).

¹ Gimbutas, *op.cit.*, p.223.

Marea Zeiță, Cucuteni.

Zeița de la Vidra, Gumelnița,
cca 4200-3900 î.e.n.

Zeița-Șarpe, perioada minoică,
cca 2000 î.e.n.

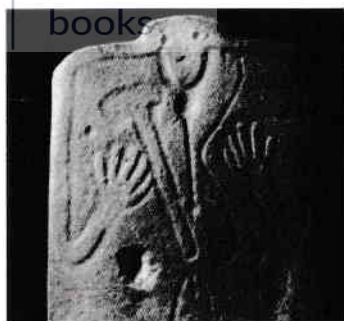
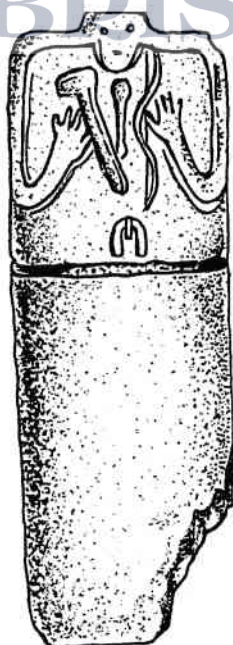
În a doua jumătate a mileniului al patrulea înaintea erei noastre, odată cu venirea indo-europenilor, se produce o ciocnire puternică între două sisteme de credință diferite. Pe de o parte aveam societatea europeană așa cum o știam până acum, matrilineară, matricentrică și endogamă, destul de

echilibrată; de cealaltă parte se află societatea indo-europeană mare iubitoare de război (și ierarhia socială, dar și cea religioasă puneau mare preț pe imaginea luptătorului infailibil), exogamă, patriarhală, patrilineară și patrilocală. Și trebuie reținută observația Marijei Gimbutas: nu vorbim de o evoluție, ci de coliziunea a două ideologii diferite¹.

În această perioadă activează primul sistem mitologic care a putut fi cercetat mai în detaliu (e adevărat, folosind metoda comparatistă și a reconstrucției). **Indoeuropenii (4500 – 2500 î.H.)** au în substrat o mitologie animistă, deja de model patriarhal, lucru care se observă de altfel în multe mitologii ce provin din cea proto-indoeuropeană (vedică, romană, norvegiană, baltică, greacă, slavă, hitită). Putem vorbi de-acum deja de o religie politeistă, centrată pe rituri sacrificiale (umane la început, mai apoi animale, în general considerate totemice pentru respectivii zei sau pentru respectivele clanuri). Un progres important pe care îl face omenirea în această perioadă este domesticirea animalelor (databilă în 4700-4500 î.H.). Revenind la reprezentările mitologice ale populațiilor indoeuropene, am putea spune, cu vorbele lui Eliade: „lumea mitică indo-europeană era dominată de Zeul-Tată și de lumea neolitică guvernată de Zeița-Mamă”. S-a ajuns în cele din urmă la un metisaj al celor două sisteme religioase și, așa cum spune Ioan Petru Culianu, „zeițele indigene au devenit consoarte, au fost transformate în zeități masculine sau reinterpretate ca monștri”². Conform acestei mitologii, Zeul/Tatăl Cerului (**Dieus Phater*) era întruchiparea cerului luminos (de aici și asocierea lui cu soarele; dar, în multe forme locale, cultul soarelui a rămas mai popular în religia populară, decât în cea oficială), în el se afla reședința zeilor; pe de altă parte, Zeița/Mama Pământului (**Dheghom*) personifica fertilitatea, creșterea, moartea, în ea se afla locul unde ajung după moarte oamenii (se credea că cei doi sunt soț și soție). În urma mariajului lor au apărut mai multe progenituri, devenite și ele divinități. Reconstituirile vorbesc de o fică a Zeului Cerului, zeița amurgului (*Haeusos*), de mai mulți fii ai Zeului Cerului, gemenii divini, călăreți. În panteon există o ipostază a zeului suprem, și anume zeul furtunii (*Perkunos*), zeu al fulgerului și al furtunii, căruia îi erau asociate muntele, ca reședință (deci viețuia în lumea oamenilor), în păduri (arborele consacrat era stejarul), având și un instrument de luptă specific, ciocanul.

¹ *Ibidem*, p.396.

² Ioan Petru Culianu, *Călătorii în lumea de dincolo*, Ed. Nemira, București, 1994, p.135.

Bărbat cu atribute ale puterii (posibil zeu al furtunii), cultura Yamnaya:
 stânga, stela de la Natalivka (cca 2700-2500 î.e.n.);
 dreapta, stela de la Kernosovka (cca 3000-2500 î.e.n.).

În panteon mai erau pomeniți un zeu al animalelor, adesea văzut ca adversar al zeului furtunii, precum și o zeitate solară. Structura mitului indoeuropean este destul de simplă, regăsită în majoritatea mitologiilor din această familie: zeul animalelor, văzut ca adversar al zeului suprem, îi răpește acestuia un obiect de preț, după care este vânat și alungat. Episoade mitologice importante din *illo tempore*, în mitologia indoeuropeană, mai sunt: capturarea, de către zeul furtunii, a unui balaur cu mai multe capete care locuiește în apă; mitul creației prezintă doi frați, unul îl sacrifică pe celălalt pentru a crea lumea; lumea cealaltă e păzită de un câine; se poate ajunge acolo traversând un râu; arborele lumii, cel care asigură acces, prin segmentele sale, celor trei lumi cunoscute, face fructele nemuririi, drept pentru care este păzit de un șarpe sau un balaur și vegheat de trei zeițe care torc firul vieții. În sfârșit, la sfârșitul lumii/al universului va avea loc o luptă cataclismică, după care lumea se va restarta.

Cel mai adesea natura zeului suprem era una militară, total potrivită cu nevoia imperioasă de apărare a propriului teritoriu, a neamului, dar și de cucerire, pe care o aveau toți indoeuropenii și urmașii lor mai apoi. Nu este întâmplător deci faptul că frecvent zeul suprem a fost asimilat mai apoi cu